

JERZY FALANDYSZ, ANNA MARCINOWICZ, ADRIANNA CHWIR

RTEĆ W JADALNYCH GRZYBACH Z TERENU LASÓW KOŚCIERSKICH I MIERZEI WIŚLANEJ*

MERCURY IN EDIBLE MUSHROOMS FROM THE AREA OF KOŚCIERSKIE FORESTS AND VISTULA PENINSULA

Zakład Chemii Środowiska i Ekotoksykologii
Wydział Chemii Uniwersytetu Gdańskiego
80-952 Gdańsk ul. Sobieskiego 19
Kierownik: prof. dr hab. J. Falandysz

Oznaczono stężenie rtęci ogółem w kapeluszu i trzonach (łącznie 437 próbek) takich jadalnych gatunków grzybów jak: maślak pstry, maślak sitarz, podgrzybek brunatny, podgrzybek zajęczek, kozak babka, klejek lepki, opieńka miodowa, monetka szerokoblaszkowa, sadówka podsadka, muchomor mglejkarka, czubajka kania, mleczaj rydz i purchawka chropowata. Grzyby zebrano jesienią 1993 i 1994 r. Rtęć oznaczoną techniką zimnych par bezpłomieniowej spektrometrii absorpcji atomowej (CV-AAS).

WSTĘP

Niektóre gatunki grzybów wyższych cechuje stosunkowo dużo zawartość rtęci. W badaniach Kalača *et al.* [12] gąsówka naga *Lepista nuda* zawierała rtęć ogółem średnio w stężeniu 12000 µg/kg masy suchej, czubajeczka *Lepiota rhacodes* 6500 µg/kg, borowik szlachetny *Boletus edulis* 2300 µg/kg, podczas gdy siedem innych gatunków od 200 do 1600 µg/kg. Z kolei w badaniach Bakkena i Olsena [1] płachetka kołpakowata *Rozites caperata* zawierała 620 µg Hg/kg m.s., zasłoniak *Cortinarius alboviolaceus* 600 µg/kg, a dziesięć innych gatunków od 23 do 330 µg/kg. W badaniach własnych [7], spośród grzybów zebranych w rejonie Gubina (woj. zielonogórskie) borowik szlachetny (kapelusze) zawierał 3000 µg Hg/kg m.s. twardzioszek przydrożny *Marasimus oreades* 4300 µg/kg, czubajka kania *Macrolepiota procera* 53000 µg/kg, a sześć innych gatunków od 200 do 990 µg/kg. Z kolei spośród kilkunastu gatunków grzybów zebranych na terenie Gdańska i w jego najbliższej okolicy wysokie zawartości rtęci, średnio 24000 µg/kg m.s. stwierdzono w kapeluszach pieczarki polnej *Agaricus campestris* [7]. Stijve i Roschnik [13] w pieczarce polnej stwierdzali średnio 14000 µg Hg/kg m.s., a w innych gatunkach pieczarek od 5,8 (*A. silvaticus*) do 17000 µg/kg (*A. vaporarius*). Metylortęć stanowiła od 0,6 do 6% rtęci ogółem w *A. arvensis*, *A. benesii*, *A. silvaticus*, *A. campestris* i *A. vaporarius* [13].

*Badania finansowe przez KBN w ramach projektu DS.

Grzyby wyższe mimo, że nagromadzają duże stężenia metali toksycznych to nie zawsze są przydatne jako organizmy wskaźnikowe w monitorowaniu stanu zanieczyszczenia środowiska [5]. Z kolei duże stężenia rtęci stwierdzone w niektórych jadalnych gatunkach grzybów wyższych zwracają szczególną uwagę bromatologów.

W pracy przedstawiono wyniki badań zawartości rtęci ogółem w niektórych jadalnych gatunkach grzybów zebranych na dwóch obszarach leśnych różniących się typem gleby i położeniem – lasy w gminie Kościerzyna w woj. gdańskim i lasy na terenie Mierzei Wiślanej w woj. elbląskim.

MATERIAŁ I METODYKA

Grzyby do badań zebrano w październiku 1993 i 1994 r. w okolicy miejscowości Łubiana w gminie Kościerzyna (woj. gdańskie) oraz we wrześniu 1994 r. na terenie Mierzei Wiślanej (woj. elbląskie) (tab. I).

Zbadane grzyby w układzie systematycznym [2,11] należą do następujących rzędów i rodzin: borowikowców (*Boletales*), borowikowatych (*Boletaceae*) – maślak ziarnisty, maślak sitarz, podgrzybek brunatny, podgrzybek zajączek i kozłarz babka; klejówkowatych (*Gomphidiaceae*) – klejek lepki; bedłkowców (*Agaricales*), wieruszkowatych (*Entolomataceae*) – sadówka podsadka; gąskowatych (*Tricholomataceae*) – opieńka miodowa, monetka szerokoblaszkowa; muchomorowate (*Amanitaceae*) – muchomor mglejkarka; gołąbkowców (*Russulales*), gołąbkowatych (*Russulaceae*) – mleczaj rydz; tęgoskórowców (*Sclerodermatales*), pieczarkowatych (*Agaricaceae*) – czubajka kania; purchawkowców (*Lycoperdales*), purchawkowatych (*Lycoperdaceae*) – purchawka chropowata.

Owocniki, po ich starannym oczyszczeniu nożem plastikowym z piasku, liści i innych zanieczyszczeń, suszono w temperaturze pokojowej, a następnie do stałej masy w suszarce elektrycznej w temperaturze 40°C. Do analizy pobierano (~0,2 g) rozkruszone fragmenty kapelusza, trzona lub całego owocnika. Próbkę grzybów roztwarzano na mokro ze stężonym kwasem azotowym (24 godz. na zimno; 1,5 godz. na gorąco) w zestawie składającym się z kolby okrągłodennej, deflegmatora i chłodnicy zwrotnej. Zawartość rtęci ogółem w zmineralizowanych próbkach oznaczano techniką zimnych par bezplomieniowej spektrometrii absorpcji atomowej (CV-AAS). Pomiar wykonywano w zautomatyzowanym analizatorze rtęci (Mercury monitor 3200, Thermo Separation Products, USA).

Wiarygodność zastosowanej metodyki oznaczania rtęci, z bardzo dobrymi wynikami, sprawdzano uczestnicząc w międzynarodowych i krajowych badaniach interkalibracyjnych oraz poprzez analizę biologicznych materiałów odniesienia o certyfikowanej zawartości rtęci [3,4,10].

WYNIKI I ICH OMÓWIENIE

Średnią arytmetyczną, wartość odchylenia standardowego pojedynczego wyniku, medianę i zakres stężeń rtęci ogółem w zbadanych grzybach, z podaniem miejsca i czasu zebrania poszczególnych gatunków, zestawiono w tabeli I. Wartości średnich arytmetycznych i mediany stężenia rtęci w kapeluszach, trzonach lub owocnikach zbadanych grzybów były zbliżone.

Czubajkę kanię i purchawkę chropowatą cechowała największa zawartość rtęci ogółem – odpowiednio: 1100 µg/kg m.s. w kapeluszach i 580 µg/kg w trzonach (kania) i 1100 µg/kg w całym owocniku (purchawka). Spośród pozostałych zbadanych gatunków grzybów przeciętnie więcej rtęci zawierała sadówka podsadka – 660 µ m.s. w kapeluszach i 450 µg/kg w trzonach, a pozostałe gatunki od 29 (klejek lepki) do

Tabela I. Zawartość rtęci ogółem w grzybach ($\mu\text{g}/\text{kg}$ masy suchej)
Total mercury content of mushrooms ($\mu\text{g}/\text{kg}$ dry weight)

Gatunek	Miejsce i data zebrania	n	Kapelusz	Trzon
Maślak pstry <i>Suillus granulatus</i> (Fr.) Kuntze	Łubiana	15	180 $\pm$ 80	70 $\pm$ 29
	93/94.10.15		(55–330)	(37–140)
			180*	60
Maślak sitarz <i>Suillus bovinus</i> (Fr.) Kuntze	Łubiana	15	65 $\pm$ 26	45 $\pm$ 23
	94.10.15		(17–130)	(16–100)
			62	39
Podgrzybek brunatny <i>Xercomus badius</i> (Fr.)	Łubiana	15	220 $\pm$ 60	130 $\pm$ 40
	94.10.15		(100–360)	(73–190)
			210	130
	Stegna	15	73 $\pm$ 20	49 $\pm$ 13
	94.09.11		(39–100)	(25–67)
		76	53	
Podbrzybek zajączek <i>Xerocomus subtomentosus</i> (Fr.) Quéf	Łubiana	15	150 $\pm$ 60	70 $\pm$ 23
	94.10.15		(60–250)	(40–120)
			140	71
Kozłarz babka <i>Leccinum scabrum</i> (Bull.: Fr.)	Łubiana	15	370 $\pm$ 330	220 $\pm$ 160
	94.10.15		(93–1200)	(50–650)
			270	170
	Stegna	14	290 $\pm$ 100	180 $\pm$ 60
	94.09.16		(140–460)	(61–290)
		280	180	
Klejek lepki <i>Chroogomphus rutilus</i> (Schaeff.) O.K. Miller	Łubiana	15	29 $\pm$ 8	23 $\pm$ 11
	94.10.16		(18–51)	(11–42)
			26	23
Opieńka miodowa <i>Armillariella mellea</i> (Vahl.: Fr.) P. Karst.	Kąty Rybackie	14	63 $\pm$ 11	49 $\pm$ 12
	94.09.12		(50–90)	(30–66)
			61	53
Monetka szerokoblaszkowa ‡ <i>Oudemansiella platyphylla</i> (Pers.: Fr.) Mos.	Krynica Morska	15	180 $\pm$ 140	81 $\pm$ 23
	94.09.03		(69–630)	(52–130)
			130	76
Sadówka podsadka <i>Clitopilus prunulus</i> (Fr.) Kummer	Łubiana	15	660 $\pm$ 170	450 $\pm$ 90
	93.10.15		(380–1200)	(290–580)
			640	460

	Łubiana	3	590±210	280±50
	93.10.15		(360–860)	(210–320)
Muchomor mglejarka <i>Amanita vaginata</i> (Bull.: Fr.) Vitt.	Kąty Rybackie	15	560	320
	94.09.15		220±110	130±49
			(95–560)	(73–260)
			200	110
Mleczaj rydz <i>Lactarius deliciosus</i> Fr.	Łubiana	15	240±90	180±80
	93/94.10.15		(82–470)	(77–360)
			230	160
Czubajka kania <i>Macrolepiota procera</i> (Scop.: Fr.) Sing.	Stegna	15	1100±240	580±120
	94.09.11		(770–1700)	(410–830)
			1100	590
Purchawka chropowata <i>Lycoperdon perlatum</i> Pers.	Łubiana	15	1100±400†	–
	93.10.15		(480–1900)	
			1100	

Objaśnienia:

*Mediana (median value)

‡ *Dermek* [1] podaje, że kapelusz monetki szerokoblaszkowej jest jadalny, a *Gumińska* i *Woje-woda* [6], że jest trujący

† Cały owocnik

590 $\mu\text{g}/\text{kg}$ (muchomor mglejarka) w kapeluszach i od 23 (klejek lepki) do 280 $\mu\text{g}/\text{kg}$ (muchomor mglejarka) w trzonach.

Owocniki podgrzybka brunatnego, koźlarza babki i muchomora mglejarki zebrano na obu odległych od siebie stanowiskach. W przypadku podgrzybka brunatnego i muchomora mglejarki okazy zebrane na terenie lasów kościerskich pozostawały 2–3 krotnie silniej zanieczyszczone rtęcią niż te pochodzące z Mierzei Wiślanej, a dla koźlarza babki różnica była mniejsza (tabela I).

Badając zawartości rtęci ogółem w opieńce miodowej wykazano większe stężenia tego metalu w kapeluszach młodych owocników a mniejsze w starych [8,9]. podobną zależność obserwowano także w przypadku niektórych innych metali [8]. Owocniki podgrzybka brunatnego, muchomora mglejarki i koźlarza babki z obu badanych rejonów w podobnym stadium rozwoju (wielkość kapelusz – wiek). Zaobserwowane przestrzenne różnice w stopniu zanieczyszczenia rtęcią owocników podgrzybka mogą wynikać z różnic w stopniu zanieczyszczenia tym metalem podłoża na którym wyrosły grzyby, lub mogą być związane z różnymi jej formami w podłożu oraz rodzajem gleby i jej specyficznymi właściwościami.

W przypadku muchomora mglejarki z terenu lasów kościerskich zbadano tylko trzy owocniki, zatem jest trudno dokładniej ocenić różnicę w stopniu zanieczyszczenia rtęcią owocników tego gatunku pomiędzy tym stanowiskiem a Mierzeją Wiślaną.

Owocniki koźlarza babki zebrane w okolicy Stegny (tab. I) przeciętnie zawierały w kapeluszach 290 ± 100 a w trzonach 180 ± 60 $\mu\text{g Hg}/\text{kg}$ m.s. – t.j. stężenia porównywalne z wielkościami zanotowanymi w kapeluszach i trzonach tego gatunku zebranego

w okolicy miejscowości Gubin (woj. zielonogórskie) na jesieni 1994 r. – odpowiednio, 290 ± 300 i 180 ± 160 $\mu\text{g}/\text{kg}$ m.s. [7]. Z kolei owocniki koźlarza babki zebrane w okolicy miejscowości Łubiana zawierały rtęć w stężeniu 370 ± 330 $\mu\text{g}/\text{kg}$ m.s. w kapeluszach i 220 ± 160 w trzonach (tab. I). W przypadku podgrzybka brunatnego (tab. I) okazy zebrane w rejonie Gubina (woj. zielonogórskie) zawierały 220 ± 160 μg Hg/kg w kapeluszach i 160 ± 120 w trzonach [7], tj. w stężeniu podobnym jak u okazów z okolicy Łubiany (woj. gdańskie) (220 ± 60 i 130 ± 40 $\mu\text{g}/\text{kg}$ m.s.), a znacznie mniej wykazano w owocnikach z rejonu Stegny (woj. elbląskie) – 73 ± 20 i 49 ± 13 $\mu\text{g}/\text{kg}$ m.s.

Mierzeja Wiślana i lasy kościerskie w okolicy miejscowości Łubiana to tereny potencjalnie niezanieczyszczone rtęcią, niemniej niektóre gatunki grzybów jadalnych pozyskiwane na tych terenach mogą zawierać stosunkowo duże poziomy tego metalu.

J. Falandysz, A. Marcinowicz, A. Chwir

MERCURY IN EDIBLE MUSHROOMS FROM THE AREA OF KOŚCIERZYNA FORESTS AND THE VISTULA PENINSULA

Summary

The total mercury concentrations were determined in caps and stalks or a whole fruiting bodies of 13 species of edible mushrooms collected at the area of Kościerzyna forests (District of Gdańsk) and the Vistula Penninsula (District of Elbląg) in 1993/94. The method of measurement was cold-vapour atomic absorption spectrometry (CV-AAS) after wet digestion of the samples with concentrated nitric acid. *Macrolepiota procera* showed highest mercury concentration among species investigated and contained, respectively, 1100 $\mu\text{g}/\text{kg}$ dry wt in caps and 580 $\mu\text{g}/\text{kg}$ in stalks, while *Lycoperdon perlatum* showed 1100 $\mu\text{g}/\text{kg}$ in a whole fruiting body. *Suillus granulatus*, *Xerocomus subtomentosus*, *Leccinum scabrum*, *Oudemansiella platyphylla* and *Lactarius deliciosus* contained mercury in concentration from 150 to 370 $\mu\text{g}/\text{kg}$ dry wt in caps and from 70 to 180 $\mu\text{g}/\text{kg}$ in stalks. *Suillus bovinus*, *Chroogomphus rutilus* and *Armillariella mellea* showed smallest concentrations of mercury between species examined, i.e. in caps from 29 to 65 $\mu\text{g}/\text{kg}$ and in stalks from 23 to 49 $\mu\text{g}/\text{kg}$, on a average. *Leccinum scabrum* and *Xerocomus badius* were collected from the both distant in space sampling sites. In the case of *L. scabrum* the concentrations of mercury were very similar for the both sites investigated, i.e. between 290 ± 100 and 370 ± 330 in caps, and 180 ± 60 and 220 ± 160 $\mu\text{g}/\text{kg}$ dry wt in stalks, while for *X. badius* differed and were between 73 ± 20 and 220 ± 60 in caps, and 49 ± 13 and 130 ± 40 in stalks ($p < 0.001$).

PIŚMIENNICTWO

1. Bakken L.R., Olsen R.A.: Accumulation of radiocaesium in fungi. Can. J. Microbiol. 1990, 36, 704. -2. Dermek A.: Grzyby znane i mniej znane. PWTiL, Warszawa, 1980. -3. Falandysz J.: Mercury content of squid *Loligo opalescens*. Food Chem. 1990, 38, 171. -4. Falandysz J.: Some toxic and trace metals in big game hunted in the northern part of Poland in 1987–1991. Sci. Total Environ. 1994, 59. -5. Falandysz J., Danisiewicz D.: Bioconcentration factors (BCF) of silver in wild *Agaricus campestris*. Bull. Environ. Contam. Toxicol. 1995, 55, 122. -6. Falandysz J., Danisiewicz D., Galecka K.: Rtęć w grzybach i glebie spod grzybów z terenu Gdańska i okolic. Bromat. Chem. Toksykol. 1995, 28, 155. -7. Falandysz J., Kryszewski K.: Rtęć w jadalnych gatunkach grzybów w rejonie Gubina. Bromat. Chem. Toksykol. 1996, w druku. -8. Falandysz J., Sicińska B., Bona H., Kohnke D.: Metale w opieńce miodowej *Armillariella mellea*. Bromat. Chem. Toksykol. 1992, 25, 171. -9. Falandysz J., Sicińska B., Kohnke D., Bona H.: Zawartość rtęci w opieńce miodowej (*Armillariella mellea*). Sympozjum nt.: „Żywność – jej

wartość zdrowotna, odżywcza oraz interakcje z substancjami obcymi". Kraków, 7-8 czerwca 1990, 58. -10. GEMS/Food-EURO Secretariat. Ministry of Agriculture, Fisheries and Food Science Laboratory, Colney, Norfolk, United Kingdom, 1994.

11. *Gumińska B., Wojewoda W.*: Grzyby i ich oznaczanie. PWRiL, Warszawa, 1995. -12. *Kalač P., Burda J., Staškova I.*: Concentrations of lead, cadmium, mercury and copper in mushrooms in the vicinity of a lead smelter. *Sci. Total Environ.* 1991, 105, 109. -13. *Stijve T., Roschnik R.*: Mercury and methyl mercury of different species of fungi. *Trav. chim. aliment. hyg.* 1974, 65, 209.

Otrzymano: 1995.09.25